

Motion till riksdagen 2005/06:N459

av **Jan Emanuel Johansson (s)**

Transnationella företag

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om transnationella företag.

Motivering

Världen präglas i dag av alltmer ömsesidiga beroenden. I den pågående globaliseringen får transnationella företag (TNC) alltmer makt och inflytande. FN uppskattar att stora företag utgör 51 av världens 100 största ekonomiska enheter. På nationell nivå riskerar demokratiska institutioner att få allt mindre att säga till om då företagen allt lättare kan flytta sin verksamhet mellan länder. Företagen kan därmed komma att spela ut olika länder och deras regeringar mot varandra, i jakt på de mest förmånliga villkoren. TNC kan bidra till att minska fattigdomen och positivt påverka utvecklingen i fattiga länder. De kan introducera ny teknologi, höja lönerna, skapa arbetstillfällen, generera vinster att återinvestera i landet, förbättra arbetsvillkoren och de miljömässiga förhållandena. Samtidigt vet vi att TNC:s agerande kan ha en negativ inverkan. TNC kan underminera lokala företag, undvika att återinvestera ackumulerade vinster, utöva politisk påverkan, exploatera arbetskraft och barn, bidra till miljöförstöring, direkt eller indirekt legitimera människorättsövergrepp, hota ursprungsbefolkningars långsiktiga överlevnad och vägra ta ansvar för sitt agerande gentemot lokalbefolkningen. Det finns flera anledningar till varför det är svårt eller omöjligt för många länder att idag hålla TNC ansvariga för brott. Begränsningar i lagstiftning och i finansiella resurser att driva rättsprocesser omintetgör möjligheten att utkräva ansvar på nationell nivå i många länder. I länder där transnationella företag representerar en betydelsefull källa för investeringar kan regeringar känna sig tveksamma till att äventyra välbehövligen intäkter genom att driva igenom förbättrade regelverk för sociala rättigheter och miljöhänsyn. Transnationella företag kan också, genom att de är spridda över flera länder, vara strukturerade på ett sätt som gör det svårt att utkräva ansvar med endast ett nationellt rättssystem. Frivilliga ini-

Fel! Okänt namn på

tiativ räcker inte. Denna insikt om svårigheten att hålla företag ansvariga för deras handlingar endast genom nationella regleringar har lett till olika slags initiativ. Den svenska regeringens initiativ Swedish Social Compact och Globalt ansvar, som inspirerats av Kofi Annans program Global Compact, syftar till att få svenska företag att agera "ambassadörer" för mänskliga rättigheter och en god miljö och följa OECD:s riktlinjer om företags agerande. Regeringens initiativ är ett steg i rätt riktning, särskilt om det kan leda till positiva resultat inom olika företag och för dem som berörs av företagets verksamhet. Frivilliga uppförandekoder kan bidra till att företag agerar mer ansvarsfullt, särskilt inom de områden eller i de länder där inga standarder över huvud taget existerar och *best practices* kan utvecklas. Dessa kan i sin tur vara viktiga i utarbetandet av framtida bindande regler. En uppförandekod kan göra att företaget offentligt kan hållas moraliskt, inte juridiskt, ansvarigt för sina handlingar som inte stämmer överens med retoriken. Även organisationer i det civila samhället kan använda dessa koder i sina förändringssträvanden. Frivilliga uppförandekoder rymmer dock en rad begränsningar. De är frivilliga och är omöjliga att granska annat än på moralisk grund eller utifrån ett konsumentperspektiv. Koderna kan riskera att komma att användas huvudsakligen av marknadsföringsstrategiska skäl och inte som en grund för en förändring av det faktiska agerandet. De flesta uppförandekoder saknar referens till de grundläggande mänskliga rättigheterna eller gällande arbetsrätt. Risken finns också att uppförandekoderna inte omfattar många av de bolag som är kritiserade för sin verksamhet. Alla företag måste kunna hållas ansvariga för hela sin verksamhet.

Bindande regler för transnationella företag

Grundläggande för en rättvis och hållbar global utveckling är fungerande demokratiska institutioner, som har folklig förankring och reglerar olika aktörers agerande. Idag saknas institutioner som reglerar företagens globala verksamhet. FN:s konferens för TNC, som diskuterade just denna fråga, bröt samman bl.a. för att många av de rika länderna kraftigt motsatte sig regleringar för "sina" företag. Mot bakgrund av de problem som finns med att hålla TNC ansvariga för sina handlingar är det nödvändigt att ta nya initiativ för bindande regler för TNC:s uppförande avseende sociala och miljömässiga frågor. Sverige borde föregå med gott föredöme och verka pådrivande inom både FN och EU för att skapa internationellt bindande regelverk för TNC. Regeringen bör studera hur ett sådant regelverk skulle kunna se ut både nationellt och internationellt. Genomarbetade förslag om regelverk för företags ansvar har utarbetats av bl.a. den ekumeniska utvecklingsorganisationen Christian Aid, av andra enskilda organisationer, till exempel Jordens Vänner och av fackföreningar utomlands och i Sverige. Dessa förslag kan vara intressanta att granska. Vi kan också redan nu göra mycket på hemmaplan. En verkkningsfull åtgärd i Sverige skulle vara att offentlig kredit- och garantgivning från Exportkreditnämnden och Svensk Exportkredit enbart accepteras för

Fel! Okänt namn på

bolag som lever upp till en rad grundläggande regler för exempelvis arbets-
rätt, miljö och mänskliga rättigheter.

Stockholm den 27 september 2005

Jan Emanuel Johansson (s)